

КОЛЬ О. Г.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права та процесу
(Національний університет
«Львівська політехніка»)

КОЛЬ Р. О.,

магістр права та банківської справи, консультант
(АТ КБ «Приватбанк»)

УДК 343.8

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.5.23>

ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У науковій статті на підставі всебічного аналізу та вивчення питань, пов'язаних зі змістом національної безпеки України, сформульовано висновок про необхідність активізації наукових розробок з вказаної тематики дослідження, враховуючи їх прикладне значення, а також проблеми вирішення існуючих у цьому контексті завдань.

Війна, яка триває на Сході України, та агресивні у зв'язку з цим дії Російської Федерації, анексія (від лат. *annexio* – приєднання; вид агресії, який полягає у насильницькому приєднанні всієї або частини території іншої держави) нею Криму та недружні оцінки деяких держав історії нашої країни (Угорщина, Польща, Румунія, інші) також актуалізують і зумовлюють необхідність більш активної розробки на науковому рівні тих питань, які стосуються забезпечення національної безпеки України, оскільки у державі залишається низьким і рівень ефективності реалізації на практиці положень Закону України «Про національну безпеку України» (далі – Закон), що є недопустимим в умовах військового конфлікту та існуючих реальних і потенційних загроз національним інтересам нашої держави.

У зв'язку з цим прикладне значення наукових пошуків у цьому напрямі пов'язане з існуючими у зазначеному вище Законі проблемами і протиріччями, які впливають на ефективність реалізації вказаного нормативно-правового акта на практиці, особливо в тому контексті, який вбачається зі змісту преамбули зазначеного Закону, гарантування державою суспільству і кожному громадянину захисту від існуючих загроз. Таким чином, актуальним та невідкладним завданням сьогодення є удосконалення правового механізму захисту національної безпеки України, включаючи й заходи, запропоновані у цій науковій статті, а також в інших доктринальних джерелах.

Ключові слова: дослідження, національна безпека, національні інтереси, забезпечення, сили безпеки і оборони, сектор безпеки, запобігання, оперативно-розшукова діяльність, оперативні підрозділи.

Kolb O. G., Kolb R. O. About urgency in modern conditions of research of the problems concerning maintenance of national security of Ukraine

This scientific article, based on a comprehensive analysis and study of issues related to the content of national security of Ukraine, formulates a conclusion about the need to intensify research on this topic, given their practical significance, as well as problems in solving existing problems in this context.

The ongoing war in eastern Ukraine and the aggressive actions of the Russian Federation, as well as the annexation (from the Latin *annexio* – accession; a type of aggression, which consists in the forcible annexation of all or part of the territory of another state) of Crimea, and unfriendly assessments of some states of the history of our country (such as Hungary, Poland, Romania, etc.) actualize and determine the need for more active development at the scientific level of those issues related to ensuring the national security of Ukraine. Ukraine still has a low level of effective implementation of the provisions of the Law of Ukraine “On National Security of Ukraine”, which is unacceptable in a military conflict and existing real threats to the national interests of our state.

The applied significance of scientific research in this direction is related to the existing in the Law of Ukraine “On National Security of Ukraine” a number of problems and contradictions, which, in turn, affect the effectiveness of this regulation in practice, especially in the context of follows from the content of the preamble of this Law, the state’s guarantee to society and every citizen of protection from existing threats. Thus, the urgent and urgent task today is to improve the legal mechanism for the protection of national security of Ukraine, including the measures proposed in this scientific article, as well as in other doctrinal sources.

Key words: *research, National security, national interests, security, security and defense forces, warning, operational search activity, operational units.*

Вступ. Більш як 6-річний період (2014-2020 р.р.) ведення бойових дій на Сході України з різноманітними сепаратистськими та найманськими незаконними військовими формуваннями, які досить активно підтримуються відповідними державними ресурсами і силами Російської Федерації (далі – РФ), показав, що на рівні силових структур, насамперед Служби безпеки України (далі – СБУ), здійснюються недостатні зусилля оперативно-розшукового та запобіжного характеру, спрямовані на деескалацію цього військового та політичного конфлікту, а також на недопущення розповсюдження його наслідків в іншій сфері суспільної діяльності у формі тероризму, незаконного поводження зі зброєю та боєприпасами, диверсійних актів.

Особливо актуальною зазначена проблематика стала останнім часом, зокрема у 2020 році, коли Україну сколихнула низка резонансних подій, пов’язаних із неналежним забезпеченням таких складників національної безпеки, як громадський порядок і громадська безпека (захоплення заручників у м. Луцьку, мінування станцій метро у м. Києві, захоплення банківської установи та заручників у м. Києві) [1].

Слід визнати, що у всіх вказаних та інших подібних ситуаціях основним прорахунком в діяльності визначених у Законі України «Про національну безпеку України» сил безпеки і оборони [2] було незадовільне проведення індивідуальних оперативно-профілактичних заходів щодо тих осіб, з боку яких можна було очікувати вчинення тяжких і особливо тяжких злочинів, що посягають на основи національної безпеки України (розділ I Особливої частини Кримінального кодексу (далі – КК) України) [3]. Варто констатувати, що наявна складна прикладна проблема, яка потребує вирішення на теоретичному рівні.

Постановка завдання. Головним завданням цієї наукової статті стало обґрунтування активізації цільових наукових розробок із вказаної тематики дослідження, а також акцентування уваги на найбільш актуальних проблемах, які знижують рівень ефективності забезпечення національної безпеки в Україні.

Результати дослідження. Як засвідчили результати вивчення наукової літератури, досить активно розробкою проблем, пов’язаних зі змістом національної безпеки України, займаються вчені О.М. Бандурко, О.Ф. Бантишев, К.О. Біла, В.Т. Білоус, Ю.П. Битяк, О.С. Бодрук, В.П. Горбулін, О.А. Делінський, О.М. Джужа, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, В.С. Карташов, С.В. Ківалов, О.В. Копан, І.М. Копотун, В.Я. Колпаков, М.В. Левицька, В.А. Ліпкан, В.П. Петков, М.М. Пендюра, Г.П. Ситник, В.Ф. Сіренко, О.Л. Хилько, З.Д. Чуйко, Ю.С. Шемшученко та інші.

У сучасних суспільно-політичних і військовий умовах, які склалися в Україні, питання більш ефективного та продуктивного забезпечення національної безпеки набувають підвищеної уваги та потребують вирішення на доктринальному рівні, що й стало вирішальним при виборі предмета цієї наукової статті.

Якщо узагальнити сутність прорахунків і проблем, які є результатом неналежної організації саме запобіжної діяльності, а також низького коефіцієнта реалізації у цьому напрямі оперативно-профілактичних заходів, можна дійти певних висновків:

1. У ст. 1 КК України одним із об'єктів кримінально-правової охорони визначено основи національної безпеки, а завданням – запобігання злочинам, які на цей об'єкт посягають.

2. Пріоритетним завданням усіх правоохоронних органів, які входять у склад сил безпеки і оборони, що визначають їх статус, є запобігання злочинам (наприклад, ст. 2 Закону України «Про Службу безпеки України» [4]).

3. Таке ж завдання визначено й для оперативних підрозділів у ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [5].

Як на теоретичному (В.В. Голіна) [6] та науково-навчальному рівнях (зокрема, у підручниках по ОРД) [7], так і в підзаконних нормативно-правових актах, що регулюють діяльність відповідних оперативних підрозділів (ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»), розроблено конкретний правовий алгоритм дій цих суб'єктів щодо конкретних об'єктів запобігання злочинам (виявлення осіб, схильних до вчинення кримінальних правопорушень щодо основ національної безпеки; постановка їх на облік; організація оперативно-профілактичних заходів, спрямованих на недопущення злочинних намірів тощо).

Резонансні події, які мали місце у період 2014-2020 р.р. на території України, показали досить низьку організацію саме індивідуальної запобіжної діяльності з особами, які публічно заявляли про свої наміри про вчинення, зокрема, терористичних і диверсійних актів на території нашої держави. Так, «луцький» терорист напередодні захоплення заручників у мережі Інтернет виклав свою книгу, в якій по суті описав ідеологію «наведення» правового порядку в Україні, включаючи й методи терору та насильства [8]. І що? Ні СБУ, ні Національна поліція не спрацювали на випередження (це один із напрямів кримінологічної профілактики [9, с. 157–158]), створивши таким чином «атмосферу» безконтрольності протиправної поведінки останнього та загрозу громадській безпеці та порядку для жителів більш як 200-тисячного населення обласного центру на Волині.

Рівно через два тижні аналогічна ситуація склалася і з громадянином Узбекистану, який захопив один із банків у м. Києві та взяв у заручники працюючих там осіб. Цей «терорист» також напередодні в інтернеті закликав до насильницьких дій на території України [1].

Серед детермінант, які породжують і сприяють низькому рівню запобіжної та оперативно-розшукової діяльності у сфері національної безпеки України, можна виокремити такі:

1) Чинний КПК України проведення негласних розшукових заходів (ст. 246) передбачає лише щодо тяжких та особливо тяжких злочинів, в той час, коли у структурі злочинності злочини середньої тяжкості (саме до таких належать злочини, пов'язані з незаконним поводженням зі зброєю та боеприпасами (ст. 263 КК), що не дозволяє на стадії підготовки до злочину (ст. 14 КК) руйнувати потенційні ресурси майбутніх терористів і запобігати злочинам проти національної безпеки.

2) Безсистемні та хаотичні спроби реформувати правоохоронні органи України, особливо СБУ, призвели до того, що ці суб'єкти здебільшого займаються не запобіганням злочинам, а протидією цим суспільно небезпечним явищам, реагуванням на вже існуючий юридичний факт – кримінальне правопорушення, яке стало реальністю, у тому числі й через те, що відповідні суб'єкти запобіжної діяльності не орієнтуються та здебільшого не спрямовуються на запобігання злочинам, зокрема тим, які є об'єднуючими для всіх сил безпеки та оборони у сфері забезпечення національної безпеки України.

3) Сучасна зашореність, закритість і заформалізованість діяльності правоохоронних органів з питань обміну оперативно-розшуковою інформацією, а також непрофесійне ставлення до організації їх взаємодії між собою на практиці призводить до того, що реагування

відповідних сил безпеки та оборони на потенційні загрози національній безпеці України є формальним, малоефективним і несвоєчасним. І це при тому, що досі прокурори не тільки несуть відповідальність за координацію дій правоохоронних органів у сфері боротьби зі злочинністю (ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» (далі – Закон) [10], але й здійснюють прокурорський нагляд з питань ОРД (ст. 2 Закону).

4) Люстраційні процеси, кадрові перекоси, в результаті яких до керівництва сил безпеки і оборони приходять особи, які не мають фахової підготовки та професійного досвіду, не дозволяють створити системний погляд та шляхи вирішення тих проблем, що існують у сфері забезпечення національної безпеки України.

5) Ліквідація, відсутність розробки законопроектів, що стосуються громадського контролю за діяльністю суб'єктів, покликаних забезпечити національну безпеку в Україні, призвели до того, що нині суспільство фактично не в змозі контролювати цей процес і вживати адекватних заходів щодо усунення, блокування, нейтралізації детермінант, які породжують і сприяють вчиненню злочинів у сфері національної безпеки [11].

Висновки. В одній науковій статті не можливо повністю висвітлити та глибоко проаналізувати усі проблемні місця в діяльності, спрямованій на забезпечення національної безпеки України. У ситуації, яка склалася в нашій державі (анексія Криму, воєнні дії на Сході України, терористичні акти у багатолюдних містах тощо), без наукової думки, експертизи та обґрунтованих пропозицій по суті проблематики обійтися не можливо. Такий підхід актуалізує необхідність більш об'ємних і системних досліджень у сфері національної безпеки України, оскільки цей об'єкт правового захисту є найважливішим (фундаментальним) у системі суспільних відносин, які охороняються нормами права (насамперед чинного КК).

У зв'язку з цим важливим є здійснення комплексних взаємодіючих заходів, які мають бути ефективними та результативними. Така діяльність має ліквідувати детермінанти цього виду злочинів і консолідувати зусилля усіх суб'єктів їх запобігання, а також підвищувати мотивацію сил безпеки і оборони з питань взаємодії з іншими учасниками цього процесу.

Список використаної літератури:

1. У Авакова прояснили судьбу террориста, захватившего бизнес-центр в Киеве. *Електронний ресурс. Режим доступу:* <https://ukraine24.segodnya.ua/obshchestvo-news/3376-zahvat-biznes-centra-v-kieve-u-avakova-proyasnili-sudbu-terrorista>.
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2018. № 31. Ст. 241.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 274–291.
4. Про службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 року № 2229-XII. *Відомості Верховної Ради України.* 1992. № 27. Ст. 382.
5. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 року. *Режим доступу:* [Zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua).
6. Запобігання злочинності : монографія / за ред. В.В. Голіни. Харків : Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого, 2011. 120 с.
7. Теория оперативно-розыскной деятельности : учебник / под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Синилова. Москва : ИНФРА-М, 2007. 832 с.
8. Луцький трилер, хронологія подій: стрілянина, захоплення заручників та хепі-енд. 21 липня 2020 року. URL: <http://bug.org.ua/news/luts-kyu-tryler-khronolohiia-podiy-strilianyna-zakhoplennia-zaruchnykiv-ta-khepi-end-447786/>.
9. Кримінологія : підручник / Б.М. Головкін, В.В. Голіна, О.Г. Колб та інші; за заг. ред. Б.М. Головкіна. Харків : «Право», 2020. 382 с.
10. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 року (в редакції від 20.03.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
11. Про громадський контроль : проект Закону України від 13.05.2015 № 2737-1. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ЖН2411АА>.

